

לדייק, להזינע ולא לעשן

העלילה, המבוססת על סיפור של דויד גרוסמן, מספרת על קצין-רופא ישראלי (רמי נדון) המתקשר אל משוגעיהכפר (טנג'ל קורטיו, התורכי הגולה) באחד מכפרי הגדה. בנו המאומץ של משוגעיהכפר הוא מחבל יהודי-אר (מוחמד ריב), ההורג ונהרג. המושל הצבאי (מכרם ח'ורי) הוא ידידו של הרופא והבוס שלו. העלילה היא רמיונית, ואין טעם לפרט אותה בכתב. צריכים לראות, אך במרכז עומדים שני רעיונות.

האחד: החלום של "הכיבוש הנאור". המושל וידידו חולמים עליו, על מי שטר נאור ואנושי, משהו ברוח "עול האדם הלבן" של רודיארד קיפלינג בשיא עידן הקולוניאליזם הנאור. החלום הזה מת כשרט מותחמור (תרתי משמע).

הרעיון השני: שלא המאבק המזויין יעמוד לפלסטינים, אלא הסיכוי העקשני, ההתנגדות הפאסיבית. השתיקה שלנו תהגור אותם! אומר חילמי המשוגע-ליודי המחבל. רעיון זה הוא הרוכש עתה את הלבבות בגדה.

בין הכובש, שחדל מלהיות נאור ולהאמין בכך, ובין הנכבש, הבוסת בכוחו "להיצמד" ולהישדך, מתפתח רושיח טראגי. כל זה קורה בימינו, מתחת לטף ההכרה הלאומית. יעברו שנים עד שהפוליטיקאים יבחינו בכך. על כן הם פוליטיקאים. האמנים והסופרים מרגישים בזה עכשיו. על כן הם אמנים וסופרים.

זהו סרט יפה. אהבתי את הצילומים (דני שניאור) אהבתי את המוסיקה, ובמיוחד את ירושלים של אהב בעיבור ערבי (אילן וירצברג). אהבתי את הבימוי (שימעון דותן). אהבתי במיוחד את מכרם ח'ורי, בעל השיער האדום. זוהי הפעם השנייה שאני רואה את ח'ורי בדמות המושל הצבאי הישראלי, ואני שואל את עצמי מדוע הוא מתאים כליכך לתפקיד. (ליהודה נאמן, שגם הוא בימאי-סרטים, יש תיאוריה: "הישראלים אינם מסוגלים לגלות רגשות, לכן אינם יכולים לשחק". ואכן, הישראלי המשכנע ביותר בסרט הוא שפר, הקצין הקשוח, הרבוב חסר-הרגשות, המגולם על-ידי דני מוג'ה. לערבים הרבה יותר קל לגלם תפקידים שבהם חשוב הרגש, והם כובשים אצלנו את המסך.

הסרט מומן בחלקו על-ידי הקרן הציבורית לעידוד סרטי-איכות ישראליים, וזכה בשישה פרסים מטעם מועצת הסרט הישראלי, הכפופה לאריאל שרון. עוד פארודוס ישראלי.

בפסטיבל ברלין זכה הסרט בפרס השחקן הטוב ביותר (לשחקן התורכי). איש מן המבקרים לא יצא באמצע, כהרגלם, ובסוף נשמעו מחיאות-כפיים רמות.

בהקרנה המוקדמת בארץ, שבה נכחתי, התקבל הסרט בקול רממה דקה. איש לא מחא כפיים. דיכאון? מהירות? מחאה? אין לי הסבר.

שיעור לזכו

המצרים — כך פורסם — עומדים להתפיל מייים על פי שיטתו של הממציא אלכסנדר זרחין.

לפני כמה ימים פגשתי את זרחין, שוחחנו על הא ועל דא, והוא דיבר על תוכניו שהגיש בשעתו לרודי כנגוריון על סודות הבריאה. ביקשתי העתק.

זרחין הוא שלוב מזור של יהודי, רוסי וישראלי. הוא שומר מיצוות ומרעיו. הוא שופע אימרוטחזל ותיאוריות מרעיות.

בניאר 1963, איש מן חורשינו לפני הרתת רודי כנגוריון מראשות-הממשלה, התקבל אצלו זרחין לשיחה בנוכחות שימעון פרס. הפגישה באה לאפשר לזרחין להסביר לזקן את הצעותיו בעניין כנישלות, צנטריפוגה לאיוטופים ומסוק בלי מרחף, אך השיחה התגלגלה להתפלת מייים. ומכיוון שכנגוריון היה בעל מוח סקרני, גלשה השיחה גם לסודות היקום.

בתוכי שהגיש עכבור כמה ימים בכתביד לכנגוריון, ענה זרחין על כמה שאלות שהציג לו הוקן. המוטו שבראש התוכי: "אין קטא, קטא שיחור, אין אורב, אורב מרגלית". לאמור: אם תחסוך, תחסוך פחם. אם תאבד, תאבד מרגלית.

וכך הסביר זרחין, בני השאר:

"לשאלתך על השתירה בין החוק הראשון והשני של תרמו דינאמיקה — ענית כי ההגיון האנושי הוא פרי תרבות מסוימת וחנינוך לרציונאליזם, המבוססת על הסטיסטיקה ועל הרצון (פרי האינטרס שיש לנו בחיננו). האגואים מטענו לחשוב כי כל הנתונים ידועים לנו, כדי לדעת את ההגיון המציאותי והדיאלקטיקה של הבריאה. אבל במציאות כל הבריאה והיקום הינם אירציונאליים, ומחוץ להשגתנו המוגבלת. לפיכך טועים ומטעים הוגי-הרעיונות (בסמכם על הסטיסטיקה, המתקבלת במרחב, בו אנו חיים) להסיק ש'האינטרופוביה' — מגמתה למקסימום בכל היקום.

"אבל אפריורי תהליך הבריאה מתחדש בכל יום לאין סוף (חז'ל הרגישו בזה: 'ובטובו מחדש בכל יום תמיד מעשה' בראשית"), ועדיין אין לנו אמצעים לנסיון ולסטיסטיקה על תופעה זו ואין לרין אלא מה שעניינו רואות. 'וחוכמת-הלב' גדולה מחוכמת 'מבין' ו'ידוע'.

גם המכניזם האמיתי של התופעות לא ידוע לנו, ואנו ממציאים היפותיות, שערך הוא שהן מארגנות, מסדרות אמצעי-תפיסה של תהליכים רבים, המקלים ועוורים לזכירת המון נתונים על תהליכים פיסיוכימיים, ביולוגיים, פיסיולוגיים וכו', הנתונים לנו אפשרות ללמוד דבר מתוך דבר.

"אבל כשם שאין הציור על נייר של איהו גוף — מציאות הגוף, אלא יצירת 'הלרנפש', כך גם ההיפותיות וה'חלקים' הינו גוף מכשיר 'להלרנפש' על התופעות שכתב ושביקום..."

זה עוד נמשך הרבה, אבל נדמה שרי בזה כדי לתת מושג. אינני סבור שמישהו היה כותב כיום תוכי כזה לשימעון פרס, ליצחק שמיר, ליצחק רבין או לאריאל שרון.

בתום הסרט הארוך, כאשר נדלקו האורות באולם, לא היה לי חשק לקום. הרגשתי מתוסכל. הייתי מוכן להמשיך ולצפות עוד שעה-שעתיים.

אחר-כך נסעתי לאמריקה. בעיר בולטימור היתה המארכת שלי צעירה אמריקאית-יהודית, שלמדה עברית בארץ ושירתה במשך שנתיים בקניה. מובן שהשיחה התגלגלה במהרה לסרט זה. הצעירה — שמה דנה ויידנברג — היתה מלאת זעם. "זהו סרט איום" אמרה. "ובל ממש! הוא בא לפאר את התקופה

הקולוניאלית. הלבנים בו בני-אדם, השחורים הם, ילידים' נחמים ונאיביים, מין ילידים מגורלים."

דנה טענה שהתמונה מווייפת לגמרי, גם לגבי המאורעות של 1914. "גם אז לחמו השחורים לשיחרורם. הם לא היו צופים פאסיביים במאבק בין הבריטים והגרמנים. הם ביקשו לפרוק את עול האיש הלבן. אולם אירופה לא שמעה על כך."

שם הסרט הוא, באנגלית, OUT OF AFRICA. דנה התעקשה לקרוא לו KICKED OUT OF AFRICA.

מות חמור

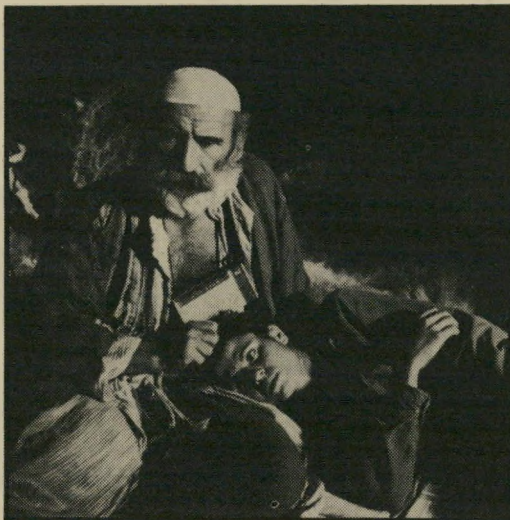
לאמנים ולסופרים יש חישנים מיוחדים. הם חשים את המכאונים האמיתיים של החברה, את מצוקותיה המורחקות ופחדיה הכמוסים.

שום סרט לא הסרט עדיין על מאבקהאיתנים בין יצחק שמיר ורודי לוי, וגם לא על הרטציה, אלה המצוקות שעל פני השטח. הן באות להסיח את דעת הציבור מן המצוקות האמיתיות. אך את האמנות אי-אפשר לרמות.

אנשי-הימין בטוחים שכל האמנים והסופרים שלנו הם "שמאלנים", המרעילים את נישמת האומה וחותרים תחת המוראל שלה. נכון, כמובן, ההיפך: האמנים והסופרים חשים מה באמת מציק לחברה ומתמודדים עם המצוקה — ומכאן התוכן ה"שמאלי" של היצירה.

היהרהרתי על כך כאשר צפיתי, השבוע, בסרט הישראלי עתידהפרסים חיוך הגדי. סרט מרתק. העלילה מרחפת אי-שם בין המציאות והאגדה, מבלי שהגבול ביניהן ברור ומתוכם. ובכך קיסמו המיוחד. מוקד העלילה: הכיבוש.

זהו הסרט השביעי או השמיני על הכיבוש שהודמן לי לראותו. רק אחר מן הסרטים האלה היה מיובאלמחצה — תנה ק' של קוסטה גאבראס, שבו מתאהבת פרקליטה יהודיה באסיר ביטחוני ערבי. לאחרונה ראיתי את גשר צמ מאור, שבו מתאהב קצין המימשל הצבאי בצעירה ערבית. עכשיו בה חיוך הגדי, וגם גיבוריו הם מושלים צבאיים וערבים.

המשוגע ובנו המחבל (קורטיו וריב)

אני אוהב את ארצות-הברית. לא כמו שאני אוהב את בריטניה, צרפת ואיטליה. אבל אני אוהב גם את ארצות-הברית.

אלא שיש כמה דברים בארצות-הברית המשגעים אותי בכל ביקור שם, והמקלקלים לי את ההנאה. גם בעת ביקורי שם בשבוע שעבר.

קודם כל, החום. אינני מתכוון למזג-האוויר בחוץ. להיפך, בביקורי זה נע מוג' האוויר בין 2 ל-7 מעלות. זה היה נהדר. אני אוהב את הקור. תנו לי גשם, שלג וברד ואני מרוצה.

הצד הרע שאתה חוזר מן הכפור ונכנס לכית, אתה יכול להשתגע. האמריקאים אינם מאמינים בהסקה מתונה. כאשר הם מסיקים, הם מסיקים. 30 מעלות לפחות. אתה נמצא בשיבה — עם סנאטור, עם עורכי-דין, עם הנהלת אירגון, עם חברי מוסד יוקרתי — ונדרמה לך שאתה נמצא כסאונה או במרחץ תורכי. החום עולה, המחשבה מיטמטמת, אתה מתחיל להזיע, ולידך יושבים כל האמריקאים הטובים, לבושים חליפות וענבים עניבות, כאילו זה טיבעי. אולי העניק להם הקדוש-יברוך-הוא גופות מיוחדים.

הרבר השני הוא העישון. האמריקאים אינם מעשנים. נקודה. אין מעשנים בשיבות. אין מעשנים באסיפות. אין מעשנים בשיחות אישיות. מראה של עשן מעורר היסטריה, כאילו הבאת איתך נחש ארסי. אינני מעשן גדול. אבל מדי פעם, כאשר אני בוויכוח על עניינים רציניים, אני אוהב להרליק מקטרת. איהו! לא באמריקה!

אני יודע שהאנטי-מעשנים צורקים. זה לא דמוקרטי ולא צורק שלא-מעשן יוכרח לנשום את העשן המסריח של המעשנים. המרעילים את עצמם ואת סביבתם. העישון הוא מינהג נהג. נהג זה, כל הטענות האלה צורקות במאה אחוזים! ובכל זאת, גם כשצורקים במאה אחוזים (ובעיקר כשצורקים במאה אחוזים) כדאי קצת-קצת לחרוג מפעם לפעם. יחי החריג הקטן.

לא באמריקה. כאשר הזמין אותי הפרופסור הפלסטיני הנודע הישאם שראבי לפגישה עם הנהלת קרן ירושלים (הערבית) בוושינגטון, והציע לי סיגאר-הבאנה גדול וארוך, הייתי כמעט מוכן לחבק אותו. ישבתי שם שעתיים ועישנתי שני סיגארים ופייפ.

אילו נשארתי בארצות-הברית, הייתי הופך למעשן כפייתי. עניין כפייתי אחר הוא הדייקנות. האמריקאים מדייקים. אומרים לך: הפגישה תתחיל בשעה 10.30, ותסתיים בשעה 11.15. מצפים ממך שתופיע לכל המוקדם בשעה 10.28 ולכל המאוחר בשעה 10.32. לא מוכנים שתספר סיפורים ישראליים בנוסח. יהיה פקק נוראי" (ואכן היו) או "השעון שלי לא צילצל הנוק". ובשעה 11.14 מכחך המארח בגרונו ורומז לך שזהו זה.

היו לי כ-60 שיחות ופגישות בתישעה ימים אלה, ואף באחת מהן לא איהרתי יותר משתי דקות.

זה — בניגוד להסקה ולקנאות האנטי-עישונית — רווקא מצא חן בעיניי מאוד-מאוד.

"זה לא קורה!"

ביקרתי בארמון-המימשל של מדינת מאסאשוסטס בבוסטון, ואחיי האירוע הרישימי הראה לי אחד הסנאטורים את אולמות בית-הנבחרים והסנאט של המדינה.

כאולם-המליאה של בית-הנבחרים משכה את תשומת-ליבי מערכת ההצבעה האלקטרונית. על כל שולחן נמצא, ליד המיקרופון האיש, מיתקן ובו כתפור ריזק ("הן") וכפתור אדום ("לאן"). בשעת ההצבעה לוחץ הנבחר על הכפתור הרצוי לו, ותוך חלקיק של שניה נדלק האור המתאים בטבלה האלקטרונית הגדולה שעל הקיר, יחד עם סיכום ההצבעה. הפרוטוקול קולט אוטומטית את הצבעתו של כל נבחר, וגם את היעדרות האחרים. לפני 16 שנים הצעתי ליו"ר הכנסת ראו, ראובן ברקת, להתקין מערכת כזאת כאולם-הכנסת, כדי למנוע את הבזיון החוזר של מינוי מונים, סיכום כוזב של הצבעות ושאר גילויים של נוהל מיושן וכושל, החביב על ה"כ"ים מפני שהוא עוזר להם להסתיר את היעדרותם.

אחת הבעיות שהתעוררו בוויכוח על הצעת היתה מעשית: איך להבטיח שח"כ לא "ירמה", על-ידי הצבעה בו זמנית במיתקן ההצבעה שלו וכל שכנו הנבחר. הוצעו כל מיני הצעות טכניות. למשל: המיתקן לא יפעל אם אין מיתקן של אדם על המושב, או שיהיה לכל ח"כ מפתח למיתקן שלו, וכו'. שאלתי את המארח שלי, הסנאטור, איך התגברו על הבעיה הזאת בבוסטון. איך מונעים מחבר-בית להצביע גם ככפתור של שכנו?

"זה לא קורה!" השיב בתמיהה. "ובכל זאת, האם יש איזשהו סידור-ביטחון?"

"זה לא קורה!" השיב פסקנית.

KICKED OUT OF AFRICA

לפני חודש ראיתי את הסרט איכרונות מאפריקה, והוקסמתי. אהבתי כל רגע — את הצילומים המרהיבים, את המישחק הנהדר של מריל סטריפ, רוברט דפודרד וקלאוס מריה בראנדאוור (איש מהם לא קיבל אוסקר, וזהו שערוריה), את העלילה של איסק דינסו.